PRINCIP PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI A EDITACE ZÁRODEČNÝCH BUNĚK: HLEDÁNÍ ROVNOVÁHY MEZI PŘÍNOSY, RIZIKY A LIDSKOU DŮSTOJNOSTÍ

BARBORA HAVLÍKOVÁ

Abstract: **The Precautionary Principle and Germline Genome Editing: Balancing Benefits, Risks, and Human Dignity**

Germline genome editing is prohibited at both the European and Czech levels for two reasons: safety and human dignity. The precautionary principle, well established in environmental law, provides a suitable legal tool for regulating germline genome editing with regard to both arguments. Under conditions of scientific uncertainty and potentially serious harm, it enables the balancing of benefits and risks with respect to present and future generations. At the same time, it preserves human dignity as a substantive limit on research and medical interventions, thereby helping to strike a balance between the dignity of current and future generations.

Keywords: germline genome editing; precautionary principle; human genome; human dignity

Klíčová slova: editace zárodečných buněk; princip předběžné opatrnosti; lidský genom; lidská důstojnost

DOI: 10.14712/23366478.2026.121

ÚVOD

Editace genomu patří mezi nejdiskutovanější technologie současnosti. Rozlišujeme editaci somatických buněk, která není dědičná a ovlivňuje pouze konkrétního jedince, a editaci zárodečných buněk (např. spermií, vajíček a embryí), jejíž důsledky jsou dědičné.[1] Editace zárodečných buněk má potenciál předcházet závažným genetickým onemocněním ještě před tím, než se plně rozvinou.[2] Tím může nejen zlep-

[1] National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (NASEM). *Human Genome Editing: Science, Ethics, and Governance* [online]. Washington, DC: The National Academies Press, 2017, s. 15, 70–72 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.17226/24623.

[2] GYNGELL, C. – DOUGLAS, T. – SAVULESCU, J. The Ethics of Germline Gene Editing. *Journal of Applied Philosophy* [online]. 2017, Vol. 34, No. 4, s. 498–513 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1111/japp.12249; GYNGELL, C. Gene Editing and the Health of Future Generations. *Journal of the Royal Society of Medicine* [online]. 2017, Vol. 7, No. 110, s. 276–279 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1177/0141076817705616; BOSLEY, K. S. – BOTCHAN, M. – BREDENOORD, A. L. a kol. CRISPR Germline Engineering – The Community Speaks. *Nature Biotechnology* [online]. 2015, Vol. 33, No. 5, s. 478–86 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1038/nbt.3227.

© 2026 The Author. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

šovat zdraví a život budoucího dítěte, ale i posilovat reprodukční práva rodičů, kteří mají zájem na početí zdravého biologického potomka. Editace zárodečných buněk však není bez rizik.[3] Mezi nejvýznamnější rizika patří způsobení nezamýšlené mutace, která může vést k neznámým nebo závažnějším genetickým onemocněním. Důsledky zásahů do zárodečných buněk se navíc neomezují jen na editovaného jedince, ale dopadají i na jeho potomky a potomky jeho potomků. To mění mezigenerační vztahy. Dochází ke střetu mezi zájmy současné generace na využívání výhod technologického pokroku s cílem zajistit početí zdravého biologického potomka a zájmy budoucích generací (a lidstva) na zachování zdravého a generačně nezatíženého genomu.

V evropském právu je editace zárodečných buněk zakázána,[4] ale existuje tlak vědecké veřejnosti na její povolení. To lze ilustrovat na vzrůstajícím množství debat o přípustnosti editace zárodečných buněk. Současný zákaz stojí na dvou hlavních argumentech: bezpečnosti a ochraně lidské důstojnosti. Zatímco technologický pokrok může v budoucnu zvýšit bezpečnost technologie, argument lidské důstojnosti je principiální. Lidská důstojnost představuje hodnotovou hranici, která funguje jako materiální limit pro přípustnost biomedicínského pokroku. Lidská důstojnost negarantuje ochranu pouze konkrétním osobám, ale prosazuje se jako normativní princip na ochranu budoucí generace a lidstva. Lidská důstojnost však nebrání editaci genomu jako takové. Argument důstojnosti, stejně jako argument bezpečnosti, vyžaduje stanovení hranice mezi dovoleným a zakázaným.

Princip předběžné opatrnosti, původně rozvinutý v právu životního prostředí, slouží jako rozhodovací nástroj při povolování technologií spojených s nejistými a potenciálně závažnými důsledky. Princip předběžné opatrnosti pomáhá nalézt hranici mezi dovoleným a zakázaným. Aplikaci principu předběžné opatrnosti na editaci zárodečných buněk je v odborné literatuře věnováno velmi málo pozornosti a výhradně z hlediska bezpečnosti.[5] Cílem tohoto článku je ukázat, že při hledání právní regulace editace zárodečných buněk lze aplikovat princip předběžné opatrnosti i z hlediska argumentu lidské důstojnosti. Princip předběžné opatrnosti umožňuje zohlednit biologická, zdravotní, etická, lidskoprávní i společenská rizika a přínosy. Díky principu předběžné opatrnosti lze nalézt rovnováhu mezi lidskou důstojností současné generace a lidskou důstojností budoucích generací, a tím zajistit nepřekročení evropského materiálního limitu biomedicíny.

---

3 NASEM, *c. d.*, s. 116–118.

4 Viz kapitola 1.

5 Například Koplin, Gyngell a Savulescu ve svém článku rozebírajícím roli různých variant principu předběžné opatrnosti při regulaci editace zárodečných buněk dochází k závěru, že princip může hrát důležitou roli při regulaci z hlediska bezpečnosti technologie (viz KOPLIN, J. – GYNGELL, C. – SAVULESCU, J. Germline Gene Editing and the Precautionary Principle. *Bioethics* [online]. 2020, Vol. 34, No. 1, s. 49–59 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1111/bioe.12609). Dále Pandos ukazuje možnou aplikaci principu předběžné opatrnosti na Huntingtonově nemoci z hlediska bezpečnosti (PANDOS, O. The Precautionary Principle: A Public Policy Tool to Support the Application of Heritable Human Genome Editing? *Medical Research Archives* [online]. 2025, Vol. 13, No. 1 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.18103/mra.v13i1.6136).

1. ZÁKAZ EDITACE ZÁRODEČNÝCH BUNĚK V EVROPSKÉM PRÁVU

Editace zárodečných buněk je zakázána v čl. 13 Úmluvy o biomedicíně.[6] Tento článek stanoví, že zásahy do lidského genomu lze provádět pouze pro preventivní, diagnostické nebo léčebné účely, pokud cílem není změna genomu některého z potomků. Tento absolutní zákaz[7] platí v 26 evropských státech (z toho v 17 státech EU).[8] Každá z těchto zemí však k regulaci výzkumu na embryích a užití editace genomu přistupuje rozdílně,[9] což má dopad na rozdílný rozsah a vymahatelnost tohoto zákazu. Podle Vysvětlující zprávy k Úmluvě o biomedicíně byl zákaz motivován obavami z eugeniky, ze zneužití technologií a ochranou společnosti a lidstva.[10] V doporučení Parlamentního shromáždění Rady Evropy z roku 1982 je zákaz odůvodněn ochranou lidské důstojnosti a právem na život.[11] Naopak Řídicí výbor pro lidská práva v oblasti biomedicíny (CD-BIO) v roce 2022 závěr o zachování zákazu dědičné editace stavěl na argumentu bezpečnosti.[12]

Zákaz editace zárodečných buněk z důvodu rozporu s lidskou důstojností je obsažen i v nezávazné Deklaraci o genomu[13] v čl. 24. Podle Deklarace o genomu je lidský genom základní jednotou všech členů lidské rodiny, dědictvím lidstva a předmětem přirozeného vývoje.[14] Mezinárodní bioetický výbor UNESCO (IBC) v roce 2015 doporučil zachovat zákaz editace zárodečných buněk do doby, než bude prokázána bezpečnost a účinnost technologie. IBC rovněž varoval před etickými riziky, včetně možného porušení lidské důstojnosti, zneužití pro eugenické či vylepšovací účely a prohlubování sociálních nerovností.[15]

---

[6] Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: úmluva o lidských právech a biomedicíně (Úmluva o biomedicíně), ETS No. 164. Rada Evropy, Oviedo, 4. 4. 1997.

[7] Čl. 26 odst. 2 Úmluvy o biomedicíně.

[8] Viz Chart of Signatures and Ratifications of Treaty 164. In: *Council of Europe: Treaty Office* [online]. [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=164.

[9] European Parliamentary Research Service, Specific Foresight Unit (STOA). *Genome Editing in Humans: A Survey of Law, Regulation and Governance Principles* [online]. Brussels: European Union, 2022 [cit. 2026-03-27]. Dostupné na: https://share.google/HH0MICxZQuesVbv8o.

[10] Vysvětlující zpráva k Úmluvě o ochraně lidských práv a důstojnosti lidské bytosti ve vztahu k aplikaci biologie a medicíny: úmluva o lidských právech a biomedicíně, ETS No. 164, bod 89–92.

[11] Parliamentary Assembly. Genetic Engineering: Recommendation 934 (1982) [debata dne 26. 1. 1982]. In: *Parliamentary Assembly of the Council of Europe* [online]. Čl. 4(a) [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=14968&lang=en.

[12] Steering Committee of Human Rights in the Fields of Biomedicine and Human Health (CD-BIO). *Intervention on the Human Genome: Re-Examination Process of Article 13 of the Oviedo Convention – Conclusions and Clarifications* [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2022 [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://rm.coe.int/cdbio-2022-7-final-clarifications-er-art-13-e-2777-5174-4006-1/1680a87953.

[13] Všeobecná deklarace o lidském genomu a lidských právech (Deklarace o genomu). UNESCO, Paříž 11. 11. 1997.

[14] Čl. 1 a 3 Deklarace o genomu.

[15] International Bioethics Committee (IBC). Report of the IBC on Updating Its Reflection on the Human Genome and Human Rights, SHS/YES/IBC-22/15/2REV.2. In: *UNESCO: UNESDOC: Digital*

V právu EU není editace zárodečných buněk výslovně upravena, avšak některé normy k ní vysílají hodnotové signály. Čl. 3 odst. 2 Listiny EU[16] zakazuje eugenické praktiky a reprodukční klonování. Listina EU nerozšiřuje pravomoci EU, které jsou v oblasti lidského zdraví a reprodukce omezené.[17] V sekundárním právu je proto významný čl. 90 nařízení 536/2014 o klinických hodnoceních, který zakazuje provádět klinická hodnocení genové terapie vedoucí ke změnám genetické identity zárodečné linie.[18] Pojem genetické identity však není nikde definován, což vede k rozdílnému přístupu mezi státy. To lze doložit na příkladu Velké Británie, která v roce 2015, tedy v době svého členství v EU a v době platnosti totožného zákazu podle směrnice 536/2014 o klinických hodnoceních, jako první stát umožnila v rámci asistované reprodukce podstoupení nahrazení mitochondriální DNA matky mitochondriální DNA dárkyně, což v očích jiných států může být považováno za změnu genetické identity narozeného dítěte, které je geneticky spřízněné s třemi rodiči.

Právní úprava EU dále klade důraz na ochranu lidské důstojnosti. Například směrnice 98/44/ES o právní ochraně biotechnologických vynálezů vylučuje z důvodu ochrany lidské důstojnosti patentovatelnost postupů pro změnu genetické identity zárodečné linie[19] či program HORIZON 2021–2027 vylučuje jakékoliv aktivity zamýšlející modifikovat genetické dědictví jednotlivce a aktivity v rozporu s důstojností z financování z fondů EU.[20] Evropská skupina pro etiku EU (EGE) za klíčovou hranici budoucí přípustnosti editace genomu považuje rozlišení mezi léčbou, prevencí a zlepšením. EGE varuje před designérstvím osob a nevratnými zásahy do autonomie, které mohou narušit společenské vztahy a ohrozit rovnost a solidaritu.[21] Rovněž v ČR je editace zárodečných buněk zakázána.[22]

Rozdílná regulace napříč jednotlivými státy, ale i charakter výzkumu, který probíhá v obtížně kontrolovatelném laboratorním prostředí, vyvolávají otázky ohledně faktického uplatňování zákazu editace zárodečných buněk a dosažení sledovaného účelu regulace. Zákaz editace zárodečných buněk je tradičně opírán o dva argumenty: bezpečnost a lidskou důstojnost. Argument bezpečnosti vychází z aktuální technologické nejistoty

---

Library [online]. Paris, 2. 10. 2015 [cit. 2025-08-29]. Dostupné na: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233258.

16 Listina základních práv Evropské unie (Listina EU). Úř. věst. C 202, 7. 6. 2016, s. 389–405.

17 Čl. 4 odst. 2 písm. k), čl. 4 odst. 3 a čl. 6(a) Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU). Úř. věst. C 202, 7. 6. 2016, s. 1–388.

18 Nařízení Evropského parlamentu a Rady 536/2014 ze dne 16. 4. 2014 o klinických hodnoceních humánních léčivých přípravků a o zrušení směrnice 2001/20/ES (nařízení o klinických hodnoceních). Úř. věst. L 158, 27. 5. 2014, s. 1–76.

19 Recitál 38 a čl. 6 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/44/ES ze dne 6. 7. 1998 o právní ochraně biotechnologických vynálezů. Úř. věst. L 213, 30. 7. 1998, s. 13–21.

20 Čl. 18 odst. 1 písm. b) Nařízení Evropského parlamentu a Rady 2021/695 ze dne 28. 4. 2021, kterým se zřizuje Horizon Europe – rámcový program pro výzkum a inovace, stanoví pravidla pro účast a šíření a ruší nařízení 1290/2013 a č. 1291/2013. Úř. věst. L 170, 12. 5. 2021, s. 1–68.

21 European Group on Ethics in Science and New Technologies (EGE). *Opinion on the Ethics of Genome Editing* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021, s. 24 [cit. 2025-08-29]. Dostupné na: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6d9879f7-8c55-11eb-b85c-01aa75ed71a1/language-en.

22 § 30 odst. 1 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách.

a rizik v podobě např. vedlejších mutací a nevratných dopadů na genom, které mohou ohrozit zdraví editovaného jedince a budoucích generací.[23] Validita argumentu bezpečnosti závisí na vývoji vědeckého poznání.[24] Argument lidské důstojnosti pak staví na nedotknutelné hodnotě lidství spočívající zejména v nepřípustnosti instrumentalizace a zbavení člověka autonomie, jak je rozebráno níže. Potřeba vymezení míry akceptovatelného rizika vyváženého přínosy technologie a současně vymezení nepřekročitelné hranice lidské důstojnosti otevírají prostor pro úvahy o potřebě systematičtějšího regulatorního přístupu směřujícího k efektivnějšímu a jednotnějšímu právnímu rámci. V tomto duchu nelze ani opomenout, že důsledky editace genomu nejsou omezeny na hranice jednoho státu či Evropy a že debata o regulaci editace genomu, včetně účelu, který tato regulace má sledovat, by měla probíhat nejen na celoevropské, ale mezinárodní úrovni.

2. LIDSKÁ DŮSTOJNOST V KONTEXTU EDITACE ZÁRODEČNÝCH BUNĚK

2.1 TRADIČNÍ EVROPSKÉ POJETÍ LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI

Lidská důstojnost představuje univerzální přirozenou hodnotu přiznanou každému člověku z důvodu jeho lidství. V odborné literatuře bývá označována za mateřské právo či základní právo.[25] Toto pojetí důstojnosti tvoří normativní základ lidských práv[26] a propsalo se i do judikatury Evropského soudu pro lidská práva (ESLP), a to přestože Evropská úmluva[27] lidskou důstojnost ve svém textu nezmiňuje.[28] ESLP hovoří o lidské důstojnosti jako o základní esenci Evropské úmluvy.[29] Právo EU naproti tomu lidskou důstojnost jako ústřední hodnotu práva EU zakotvuje výslovně v čl. 2

---

[23] IBC. Report of the IBC on Updating Its Reflection on the Human Genome and Human Rights, bod 34 a 46; National Academy of Medicine, National Academy of Sciences, and the Royal Society. *Heritable Human Genome Editing* [online]. Washington, DC: The National Academies Press, 2020, s. 93–98 [cit. 2025-08-29]. Dostupné na: https://doi.org/10.17226/25665.

[24] YOTOVA, R. Regulating Genome Editing Under International Human Rights Law. *International and Comparative Law Quarterly* [online]. 2020, Vol. 69, No. 3, s. 669 a 681 [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://doi.org/10.1017/S0020589320000184.

[25] LE MOLI, G. *Human Dignity in International Law* [online]. Cambridge: Cambridge University Press, 2021, s. 217 [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://doi.org/10.1017/9781009042765; BARAK, A. *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, s. 156.

[26] Všeobecná deklarace lidských práv, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech odvozují lidská práva z lidské důstojnosti. Srov. McCRUDDEN, C. Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. *European Journal of International Law* [online]. 2008, Vol. 19, No. 4, s. 653 a 667 [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://doi.org/10.1093/ejil/chn043.

[27] Úmluva o ochraně lidských práv a svobod, ETS No. 005. Rada Evropy. Řím, 4. 11. 1950.

[28] Odkaz na lidskou důstojnost je obsažen pouze v Protokolu č. 13 o zrušení trestu smrti.

[29] Rozsudek ESLP ze dne 29. 4. 2002, *Pretty proti Spojenému království*, stížnost č. 2346/02, bod 65; rozsudek ESLP ze dne 11. 7. 2002, *Christine Goodwin proti Spojenému království*, stížnost č. 28957/95, bod 90.

SEU,[30] v preambuli a v čl. 1 Listiny EU. Podle Vysvětlení k Listině EU k čl. 1 je lidská důstojnost nejen samostatným právem, ale také základem všech ostatních práv.[31] Byť Vysvětlení k Listině EU hovoří o právu na lidskou důstojnost, jedná se o terminologickou nepřesnost.[32]

Nejvýznamněji se v judikatuře ESLP a Soudního dvora Evropské unie (SDEU) prosazuje pojetí lidské důstojnosti jako hodnoty.[33] Lidskou důstojnost ESLP zmiňuje v souvislosti se zákazem mučení, nelidského a ponižujícího zacházení (čl. 3), zákazem otroctví (čl. 4) a právem na soukromí (čl. 8). Důstojnost se zde projevuje jednak jako zákaz instrumentalizace člověka[34] a jednak jako autonomie vůle (svoboda rozhodovat o svém životě, štěstí a budoucnosti).[35] Zákaz instrumentalizace jako základní aspekt lidské důstojnosti lze vyčíst i z Listiny EU a judikatury SDEU.[36] Hlava I Listiny EU nazvaná „Důstojnost" zahrnuje právo na život (čl. 2), tělesnou integritu (čl. 3), zákaz mučení (čl. 4) a zákaz otroctví (čl. 5). Překvapivě judikatura SDEU nespojuje lidskou důstojnost výslovně s autonomií vůle,[37] přesto autonomii vůle chrání, jak dokazuje řada rozhodnutí SDEU.[38] Důvodem absence tohoto výslovného propojení je garantovaná

---

30 Čl. 2 Smlouvy o EU (SEU). Úř. věst. C 202, 7. 6. 2016, s. 1–388.

31 Vysvětlení k Listině základních práv EU. Úř. věst. C 303, 14. 12. 2007, s. 17–35, vysvětlení k čl. 1.

32 Tato se do Vysvětlení k Listině EU dostala skrze rozsudek Soudního dvora C-377/98, *Nizozemsko proti Parlamentu a Radě*. V bodě 70 tohoto rozsudku SDEU zdůraznil svoji pravomoc přezkoumávat akty unijního práva z hlediska souladu se základním právem na lidskou důstojnost a integritu. Z rozhodnutí však vyplývá, že SDEU pracoval s lidskou důstojností jako s hodnotou EU, nikoliv jako s právem. Lidská důstojnost v daném rozhodnutí nebyla spojována s žádným jednotlivcem, ale obecně s ochranou lidského těla a jeho částmi.

33 Např. rozsudek Soudního dvora ze dne 14. 10. 2004, *Omega*, C-36/02, ECLI:EU:C:2004:614; rozsudek Soudního dvora ze dne 9. 10. 2001, *Nizozemsko proti Parlamentu a Radě*, C-377/98, ECLI:EU:C:2001:523; rozsudek Soudního dvora ze dne 18. 10. 2011, *Oliver Brüstle proti Greenpeace eV.*, C-34/10, ECLI:EU:C:2011:669; stanovisko generálního advokáta Jeana Richarda de la Tour přednesené dne 13. 7. 2023 ve věci *AP Assistenzprofis*, C 518/22, ECLI:EU:C:2023:587, bod 61–65; rozsudek Soudního dvora ze dne 7. 12. 2023, *AP Assistenzprofis*, C-518/22, ECLI:EU:C:2023:956, bod 58; stanovisko generální advokátky Stix-Hackl ze dne 18. 3. 2004 ve věci *Omega*, C-36/02, ECLI:EU:C:2004:162, bod 78–79.

34 Rozsudek ESLP ze dne 25. 4. 1978, *Tyrer proti Spojenému království*, stížnost č. 5856/72; rozsudek ESLP ze dne 7. 1. 2010, *Rantsev proti Kypru a Rusku*, stížnost č. 25965/04; Rozsudek ESLP ze dne 30. 3. 2017, *Chowdury a ostatní proti Řecku*, stížnost č. 21884/15; rozsudek ESLP ze dne 28. 9. 2015, *Bouyid proti Belgii*, stížnost č. 23380/09.

35 Rozsudek ESLP ze dne 11. 7. 2002, *Christine Goodwin proti Spojenému království*, stížnost č. 28957/95, bod 90; rozsudek ESLP ze dne 29. 4. 2002, *Pretty proti Spojenému království*, stížnost č. 2346/02.

36 Rozsudek Soudního dvora ze dne 14. 10. 2004, *Omega*, C-36/02, ECLI:EU:C:2004:614; rozsudek Soudního dvora ze dne 5. 4. 2016, *Aranyosi a Căldăraru*, C-405/15, ECLI:EU:C:2016:198; rozsudek Soudního dvora ze dne 21. 12. 2011, *N. S. a další*, C-411/10, ECLI:EU:C:2011:865; rozsudek Soudního dvora ze dne 17. 2. 2017, *PPU*, C-578/16, ECLI:EU:C:2017:127; rozsudek Soudního dvora ze dne 6. 9. 2016, *Petruhhin*, C-182/15, ECLI:EU:C:2016:630.

37 Do vyhledávače judikatury SDEU na webových stránkách *curia.europa.eu* byly zadány pojmy: „autonomie", „autonomie vůle", „autonom_", „svobodně rozhod_", „rozhod_ o svém", „rozhodovat o sobě", „rozhod_o sobě", „pánem svého života" atd.

38 Rozsudek Soudního dvora ze dne 7. 12. 2023, *AP Assistenzprofis*, C-518/22, ECLI:EU:C:2023:956, bod 58; stanovisko generálního advokáta Jeana Richarda de la Tour ze dne 13. 7. 2023 ve věci *AP Assistenzprofis*, C 518/22, ECLI:EU:C:2023:587, bod 61–65; rozsudek Soudního dvora ze dne 27. 4. 2006, *Richards*, C-423/04, ECLI:EU:C:2006:256, bod 31; rozsudek Soudního dvora ze dne 4. 10. 2024, *Mirin*, C-4/23,

nedotknutelnost lidské důstojnosti v čl. 1 Listiny EU, která by neumožňovala poměřování autonomie vůle osob mezi sebou. Generální advokátka Stix-Hackl shrnuje pojetí lidské důstojnosti v právu EU jako: a) nejvyšší nárok na respektování a hodnotu, kterou má člověk na základě své lidskosti, b) základní vyjádření toho, co člověku náleží již jen na základě jeho lidskosti, substrát a východisko všech lidských práv, c) základní východisko svobody, autonomie a sebeurčení člověka, tedy toho, že člověk je subjektem, a nikoliv objektem práva, d) základní východisko rovnosti jako vyjádření toho, že každému člověku náleží stejná důstojnost.[39]

Obsahové pojetí lidské důstojnosti je formováno do požadavku zákazu instrumentalizace a ochrany autonomie vůle. Zákaz instrumentalizace vychází z Kantovy teorie, podle které je každý jedinec nadán rozumem a disponuje morální svobodou řídit své chování prostřednictvím morálního zákona, který sám sobě určuje. Díky této schopnosti racionality a morálního sebeurčení je každý člověk sám sobě účelem a je třeba s ním takto zacházet a nelze s ním zacházet jako s pouhým prostředkem k dosažení cílů.[40] Zákaz instrumentalizace představuje podle judikatury SDEU a ESLP základní ochranu před dehumanizací člověka na pouhý objekt vedoucí k naplnění cílů třetí osoby. Autonomie vůle vyžaduje, aby s jednotlivcem bylo zacházeno jako s osobou schopnou se rozhodovat a určovat svoji budoucnost (seberealizace a sebeurčení). Nejedná se pouze o ochranu svobody jednotlivce v přítomném okamžiku, ale i o ochranu otevřené budoucnosti.

Zákaz instrumentalizace a ochrana autonomie se vzájemně doplňují, mohou se však dostat i do rozporu. Jednotlivec může učinit rozhodnutí, které povede k jeho objektivizaci – narušení hodnoty lidství. Autonomie jednotlivce představuje subjektivní rozměr lidské důstojnosti. Souhlas jednotlivce však nemůže změnit povahu tohoto jednání. Lidská důstojnost chránící hodnotu lidství, která je promítána do zákazu instrumentalizace, je hodnotou nezávislou na individuální vůli jednotlivce. Zákaz instrumentalizace proto představuje objektivní rozměr lidské důstojnosti. Podle evropských soudů objektivní rozměr lidské důstojnosti (ochrana objektivní hodnoty lidství) převažuje nad subjektivním rozměrem lidské důstojnosti (svobodou jednotlivce se této hodnoty vzdát).[41]

Pro účely tohoto článku lze lidskou důstojnost chápat jako zákaz instrumentalizace směřující k ochraně objektivní hodnoty lidství a jako požadavek na respektování autonomie zajišťující ochranu svobody rozhodovat o sobě samém (sebeurčení), a to i v budoucnosti. Toto pojetí lidské důstojnosti se promítá i v biomedicíně.

ECLI:EU:C:2024:845; rozsudek Soudního dvora ze dne 16. 1. 2024, *Intervyuirasht organ na DAB pri MS (Femmes victimes de violences domestiques)*, C-621/21, ECLI:EU:C:2024:47.

39 Stanovisko generální advokátky Stix-Hackl ze dne 18. 3. 2004 ve věci *Omega*, C-36/02, ECLI:EU:C:2004:162, bod 80.

40 KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1976, s. 38–40.

41 Rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ze dne 16. 10. 1996, *Wackenheim proti Francii*, stížnost č. 29961/96. Srov. Výbor pro lidská práva OSN. *Manuel Wackenheim proti Francii*, Communication No. 854/1999, UN Doc. CCPR/C/75/D/854/1999, 26. 6. 2002; rozhodnutí House of Lords ze dne 11. 3. 1993 ve věci *R. v. Brown*, [1993] 2 All ER 75; rozhodnutí Spolkového správního soudu ze dne 15. 12. 1981, sp. zn. 1 C 232/79, publikované v BVerwGE 64, s. 274–280.

Lidská důstojnost je základním východiskem a základní hodnotou v biomedicíně.[42] Promítá se do řady práv jednotlivce, např. do práva na informovaný souhlas,[43] do pravidla o nadřazenosti zájmů jednotlivce nad zájmy společnosti[44] či do zákazu diskriminace,[45] a tvoří materiální limit výzkumu a lékařským zásahům,[46] což se projevuje např. v ochraně embrya a plodu[47] nebo v zákazu finančního prospěchu z lidského těla.[48] Brownsword a Beyleveld tuto druhou roli lidské důstojnosti nazývají omezením (angl. *constraint*).[49] Lidská důstojnost zde směřuje na ochranu hodnoty lidství (hodnoty důstojnosti) ve společnosti. Tato omezující funkce odpovídá objektivnímu rozměru lidské důstojnosti a může působit i proti vůli jednotlivce a jeho souhlasu s provedením určitého zákroku.

Lidská důstojnost jako omezení dostává nový rozměr s rozvojem biotechnologií, zejména v oblasti genetiky. Nově se objevuje spojení mezi důstojností a ochranou budoucích generací. Podle Vysvětlující zprávy k Úmluvě o biomedicíně technologickým pokrokem není ohrožen pouze jednotlivec nebo společnost, ale lidský druh jako takový.[50] Preambule Úmluvy o biomedicíně vyzývá k užívání technologického pokroku s ohledem na zájmy budoucích generací. V této souvislosti právně nezávazná UNESCO

---

42 ANDORNO, R. The Paradoxical Notion of Human Dignity. *Rivista internazionale di filosofia del diritto* [online]. 2001, Vol. 78, No. 2, s. 251–268 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: http://www.revistapersona.com.ar/Persona09/9Andorno.htm; srov. preambule a čl. 1 Úmluvy o biomedicíně; preambule, čl. 1, 6, 10 a 24 Deklarace o genomu; preambule, čl. 2 a 3 Deklarace o bioetice.

43 Čl. 5–9 Úmluvy o biomedicíně; čl. 5 písm. b) a e) a čl. 9 Deklarace o genomu; čl. 6–7 Deklarace o bioetice; § 34–36 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách).

44 Čl. 2 Úmluvy o biomedicíně; čl. 3 odst. 2 Deklarace o bioetice.

45 Čl. 1 a 11 Úmluvy o biomedicíně; 11 a 12 Deklarace o bioetice; čl. 6 Deklarace o genomu.

46 Čl. 2, 6, 10, 11, 12, 15, 21 a 24 Deklarace o genomu; preambule Úmluvy o biomedicíně; Vysvětlující zpráva k Úmluvě o biomedicíně, bod 97.

47 Rozsudek Soudního dvora ze dne 18. 10. 2011, *Oliver Brüstle proti Greenpeace eV.*, C-34/10, ECLI:EU:C:2011:669; rozsudek ESLP ze dne 10. 4. 2007, *Evans proti Spojenému království*, stížnost č. 6339/05; rozsudek ESLP ze dne 8. 7. 2004, *Vo proti Francii*, stížnost č. 53924/00; rozsudek ESLP ze dne 28. 8. 2012, *Costa a Pavan proti Itálii*, stížnost č. 54270/10; čl. 6 směrnice 98/44/ES o právní ochraně biotechnologických vynálezů.

48 Čl. 21 a 22 Úmluvy o biomedicíně; čl. 4 Deklarace o genomu; čl. 6 směrnice 98/44/ES o právní ochraně biotechnologických vynálezů.

49 BROWNSWORD, R. Human Dignity from a Legal Perspective. In: DÜWELL, M. – BRAARVIG, J. – BROWNSWORD, R. – MIETH, D. (eds.). *The Cambridge Handbook of Human Dignity: Interdisciplinary Perspectives* [online]. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 1–22 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1017/CBO9780511979033.003; BEYLEVELD, D. – BROWNSWORD, R. Human Dignity and the New Bioethics: Human Dignity as Constraint. In: BEYLEVELD, D. – BROWNSWORD, R. *Human Dignity in Bioethics and Biolaw* [online]. Oxford: Oxford University Press, 2001, online 2012, s. 37–38 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198268260.003.0003; BEYLEVELD, D. – BROWNSWORD, R. Human Dignity, Human Rights, and Human Genetics. *The Modern Law Review* [online]. 1998, Vol. 61, No. 5, s. 661–680 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/1097127.

50 Vysvětlující zpráva k Úmluvě o biomedicíně, bod 14.

Deklarace o bioetice[51] v čl. 16 zdůrazňuje potřebu brát v potaz odpovědnost současných generací vůči generacím budoucím při otázkách spojených s vědeckým a technologickým pokrokem, včetně dopadu na jejich genetickou konstituci. Dle čl. 2 odst. 7 Deklarace o bioetice je cílem chránit zájmy současných i budoucích generací.

Rovněž z Deklarace o genomu vyplývá požadavek na ochranu budoucích generací (lidstva). Deklarace o genomu obsahuje část A s názvem „Lidská důstojnost a lidský genom". Ta uvádí, že lidský genom představuje dědictví lidstva (čl. 1), důstojnost má být respektována bez ohledu na genetické charakteristiky a respekt k této důstojnosti vyžaduje, aby jednotlivci nebyli redukováni na jejich genetické charakteristiky a byla respektována jejich jedinečnost a diverzita (čl. 2), lidský genom se přirozeně vyvíjí (čl. 3) a že lidský genom nesmí být předmětem finančního prospěchu (čl. 4). Podle zdůvodnění v návrhu Deklarace o genomu má zakotvení genomu jako dědictví lidstva za cíl zdůraznit odpovědnost lidstva za výzkum a aplikaci výzkumu na genom s ohledem na zájmy současných a budoucích generací.[52]

Lidská důstojnost v oblasti biomedicíny získává kolektivní povahu, patří lidskému druhu spíše než jednotlivci. Tím dochází ke zdůraznění statusu lidského druhu a nároku jeho členů na respektování všech obsahových pojetí vyplývajících z konceptu lidské důstojnosti. Jak poznamenává Andorno, současné právo a etika neznají jiný koncept, který by odkazoval k hodnotě lidského druhu jako takového a který by bylo možné využít v debatách o nových biotechnologiích.[53] Lidská důstojnost tak funguje jako zdroj odpovědnosti vůči společnosti, lidstvu a budoucím generacím.

Spojení důstojnosti a ochrany budoucích generací není nové. Ochrana budoucích generací je tématem ochrany životního prostředí.[54] Odpovědnost vůči budoucím generacím zakotvuje i 13 ústav členských států EU (včetně české).[55] Tato ochrana stojí na základním předpokladu, že lidstvo by mělo přežít a budoucí generace budou oprávněny

---

[51] Všeobecná deklarace o bioetice a lidských právech (Deklarace o bioetice). UNESCO, Paříž, 19. 10. 2025.

[52] Drawing up of a Declaration on the Human Genome: Report by the Director-General: UNESCO. General Conference, 29th, 1997, 29 C/21 + CORR, bod 20. In: *UNESCO: UNESDOC: Digital Library* [online]. [cit. 2025-08-31]. Dostupné na: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000109141.

[53] ANDORNO, R. The Dual Role of Human Dignity in Bioethics. *Medicine, Health Care and Philosophy* [online]. 2013, Vol. 16, No. 4, s. 970 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1007/s11019-011-9373-5.

[54] Např. Rámcová úmluva OSN o změně klimatu (United Nations. Konference OSN o životním prostředí a rozvoji. New York, 4. 6. 1992); Johannesburská deklarace o udržitelném rozvoji [United Nations. Světový summit o udržitelném rozvoji (WSSD), Johannesburg, 26. 8. – 4. 9. 2002]; Agenda 21 (United Nations. Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, Rio de Janeiro, 3.–14. 6. 1992); Deklarace o odpovědnosti současných generací vůči budoucím generacím (UNESCO. Generální konference UNESCO. Paříž, 21. 10. – 12. 11. 1997). Čl. 3 odst. 3 a čl. 21 SEU a čl. 11 SFEU zakotvují princip udržitelného rozvoje a ochrany budoucích generací (mezigenerační solidarity). Rovněž Listina EU ve své preambuli odkazuje na odpovědnost a povinnost *„ve vztahu k lidskému společenství a budoucím generacím"*. Čl. 37 Listiny EU zakotvuje právo na ochranu životního prostředí v souladu s principy udržitelného rozvoje.

[55] GÖPEL, M. – ARHELGER, M. How to Protect Future Generations' Rights in European Governance. *Intergenerational Justice Review* [online]. 2010, Vol. 10, No. 1, s. 5 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: http://dx.doi.org/10.24357/igjr.5.1.468; SCHRODER, F. R. Future Generations and the Environment: A Right to Intergenerational Equity Under International Law? *Pretoria Student Law Review* [online]. 2021, Vol. 15, s. 171 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.29053/pslr.v15i1.3666.

k důstojnosti a právům.[56] Například čl. 3 a 6 Deklarace o odpovědnosti současných generací vůči budoucím[57] požaduje ochranu přežití lidstva, lidského genomu a biologické rozmanitosti při plném respektu k lidské důstojnosti a zdůrazňuje, že vědecký pokrok nesmí ohrozit přežití lidstva. Maastrichtské principy na ochranu lidských práv budoucích generací, přijaté experty z celého světa v roce 2023, vysvětlují, že současné generace by neměly umenšovat prostor budoucích generací pro budoucí výkon lidských práv.[58] V kontextu tohoto pojetí lidské důstojnosti je třeba vnímat i čl. 13 Úmluvy o biomedicíně a čl. 24 Deklarace o genomu.

Lidská důstojnost se s rozvojem biotechnologií posouvá od ochrany konkrétního jednotlivce k ochraně podmínek, za nichž budoucí generace (a lidstvo) budou schopny realizovat stejnou důstojnost jako současně žijící jednotlivci. Genetické zásahy tak musí být posuzovány jednak z hlediska dopadu na hodnotu lidství a jednak z hlediska dopadu na autonomii budoucích generací, zejména jejich schopnost realizovat budoucnost dle jejich uvážení.

2.3 ARGUMENT LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI V KONTEXTU EDITACE ZÁRODEČNÝCH BUNĚK

V odborné literatuře se v otázce vztahu lidské důstojnosti a genomu objevují dva názorové proudy. Naturalisticky orientovaní autoři, jako Annas, Arinze-Umobi či Fukuyama, spojují lidskou důstojnost s ochranou přirozené biologické podstaty člověka a varují před zásahy, které by mohly vést k oslabení přirozenoprávního nároku na lidskou důstojnost a lidská práva.[59] Naproti tomu, zástupci posthumanismu, jako Harris a Bostrom, považují zásahy do genomu za pokračování lidské evoluce a součást přirozené autonomie člověka.[60]

---

[56] GÜNDLING, L. Our Responsibility to Future Generations. *American Journal of International Law* [online]. 1990, Vol. 84, No. 1, s. 209 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.2307/2203021.

[57] Deklarace o odpovědnosti současných generací vůči budoucím generacím.

[58] Maastricht Principles on the Human Rights of Future Generations [online]. 3. 2. 2023 [cit. 2025-09-25]. Dostupné na: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/new-york/events/hr75-future-generations/Maastricht-Principles-on-The-Human-Rights-of-Future-Generations.pdf.

[59] ANNAS, G. The Man on the Moon, Immortality and Other Millennial Myths: The Prospects and Perils of Human Genetic Engineering. *Emory Law Journal* [online]. 2000, Vol. 49, s. 753–782 [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://scholarship.law.bu.edu/faculty_scholarship/1232; ANNAS, G. Human Rights and American Bioethics: Resistance is Futile. *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics* [online]. 2010, Vol. 19, No. 1, s. 133–141, diskuze na s. 141–150 [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://doi.org/10.1017/S0963180109990338; ARINZE-UMOBI, CH. N. An Appraisal of the Ethics of Genetic Modification of Embryos and Its Implications on the Dignity of Human Species. *Medicine and Law* [online]. 2016, Vol. 35, No. 4, s. 509–524 [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/321668302_An_appraisal_of_the_ethics_of_genetic_modification_of_embryos_and_its_implications_on_the_dignity_of_human_species; FUKUYAMA, F. *Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnological Revolution*. New York: Farrar, Straus & Giroux, 2002.

[60] HARRIS, J. Taking the "Human" Out of Human Rights. *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics*. 2011, Vol. 20, No. 1, s. 9–20; HARRIS, J. Germline Manipulation and Our Future Worlds. *American Journal of Bioethics* [online]. 2015, Vol. 15, No. 12, s. 30–34 [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://doi.org/10.1080/15265161.2015.1104163; BOSTROM, N. Why I Want to Be a Posthuman When I Grow Up. In:

Z právního hlediska rozlišování mezi přípustnou editací somatických buněk a nepřípustnou editací zárodečných buněk vede k závěru, že zásah do genomu sám o sobě nevede k zásahu do lidské důstojnosti.[61] Zásahy do genomu jsou právně akceptovatelné, pokud je jejich cílem léčba, prevence či diagnostika a nejsou dědičné.[62] To svědčí o tom, že právní limity zásahů do genomu musí vycházet z hodnocení účelu, povahy a dopadů zásahu na lidskou důstojnost. V odborné literatuře se proti editaci zárodečných buněk v souvislosti s lidskou důstojností uvádějí argumenty založené na obavách z prohlubování nerovnosti, diskriminace a stigmatizace,[63] z eugenických praktik[64] a z objektivizace budoucích osob (dětí) narušením jejich autonomie a práva na sebeurčení.[65]

Tyto argumenty lze ve skutečnosti rozdělit na dva hlavní argumenty. Prvním argumentem je zákaz instrumentalizace, tedy obava, že konstruování genomu podle představ a zájmů rodičů povede k objektivizaci budoucího člověka. Ne každý zásah do genomu však povede k porušení zákazu instrumentalizace. Nelze opomenout, že rodiče běžně činí závažná rozhodnutí o zdravotním stavu a životních podmínkách svých nezletilých dětí či že výběr zdravého genomu (a s tím spojená dovolená stigmatizace „nezdravého" genomu) je běžnou praktikou asistované reprodukce v rámci prenatální genetické diagnostiky (PGD). Jednání s cílem předejít závažnému genetickému onemocnění nelze bez dalšího považovat za porušení zákazu instrumentalizace, a tedy porušení důstojnosti. Zásah do genomu zde totiž není prostředkem k naplnění preferencí rodičů, ale prostředkem k zajištění zdraví budoucího dítěte. Oproti tomu, akt vylepšování či utváření člověka k obrazu svému důstojnost narušovat bude, protože povede k instrumentalizaci. Nelze opomenout ani skutečnost, že editace zárodečných buněk probíhá na biologickém materiálu rodičů postrádajícím právní status osoby.

Druhým argumentem je ochrana autonomie. Akt konstruování genomu potomků zasahuje neakceptovatelným způsobem do mezigeneračního vztahu mezi rodiči a dětmi a vede ke vzniku nového druhu odpovědnosti za akt editace.[66] Podle Habermase

---

GORDIJN, B. – CHADWICK, R. (eds.). *Medical Enhancement and Posthumanity*. New York: Springer, 2008, s. 107–137.

61 HAVLÍKOVÁ, B. Human Dignity and the Human Genome: Do Genomic Interventions Undermine Human Dignity? In: *SSRN* [online]. Charles University in Prague Faculty of Law Research Paper No. 2025/II/4. 1. 8. 2025 [cit. 2025-08-31]. Dostupné na: http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5375400.

62 Čl. 13 Úmluvy o biomedicíně; EGE, *c. d.*; CD-BIO. Intervention on the Human Genome: Intervention on the Human Genome: Re-Examination Process of Article 13 of the Oviedo Convention.

63 IBC, *c. d.*, bod 111; EGE, *c. d.*, s. 92.

64 ANNAS, G. J. – ANDREWS, L. B. – ISASI, R. M. Protecting the Endangered Human: Toward an International Treaty Prohibiting Cloning and Inheritable Alterations. *American Journal of Law & Medicine* [online]. 2002, Vol. 28, No. 2–3, s. 162 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1017/S009885880001162X; BUCHANAN, A. Moral Status and Human Enhancement. *Philosophy & Public Affairs* [online]. 2009, Vol. 37, No. 4, s. 353–354 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1111/j.1088-4963.2009.01166.x.

65 Vysvětlující zpráva k Úmluvě o biomedicíně, bod 89; HABERMAS, J. *The Future of Human Nature*. Cambridge: Polity, 2003, s. 49–52, 62–66; REHMANNSUTTER, C. Why Human Germline Editing Is More Problematic than Selecting Between Embryos: Ethically Considering Intergenerational Relationships. *The New Bioethics* [online]. 2018, Vol. 24, No. 1, s. 20 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1080/20502877.2018.1441669.

66 REHMANN-SUTTER, *c. d.*

rozhodnutí rodičů zasahovat do genomu svých potomků povede k tomu, že tito potomci budou sami sebe vnímat jako produkt, výsledek rozhodnutí svých rodičů, a nebudou se vnímat jako svobodné osoby schopné se samy rozhodovat.[67] To povede k zásahu do svobody a autonomie vůle a tím k setření hranice mezi věcmi a osobami.[68] Naproti tomu Harris obhajuje genetické zásahy jako přirozený prostředek lidské evoluce, který může vést ke zdravějšímu genomu a zlepšení životních podmínek.[69] Harris klade důraz na autonomii člověka a přínosy vědeckého pokroku. Z této perspektivy mohou být některé genetické zásahy chápány i jako zásahy rozšiřující budoucí životní možnosti (prostor autonomie) budoucí osoby, zejména pokud odstraňují závažná zdravotní omezení.

Z hlediska autonomie zásahy do zárodečných buněk ovlivňují předpoklad žít svůj život a užívat práva a svobody, a to nejen editovaného dítěte, ale i jeho budoucích potomků. Editace zárodečných buněk může vést buď k otevření budoucnosti editovaného jednotlivce a jeho potomků např. v důsledku odstranění zdravotně omezující mutace genomu, nebo naopak k negativnímu předurčení životních možností v důsledku genetické predeterminace.

Na níže uvedených příkladech lze ilustrovat, že ne všechny zásahy do zárodečných buněk představují stejnou míru rizika pro zachování lidské důstojnosti. Rozhodující je účel, způsob a dopady zásahu do genomu, zejména hranice mezi prevencí genetického onemocnění a vylepšením. Příklady ponechávají stranou biologická rizika a soustředí se na argument lidské důstojnosti.

PŘÍKLAD 1:

Zákonodárce zvažuje možnost výjimky ze zákazu editace zárodečných buněk v případě smrtelného genetického onemocnění X. Rodiče, kteří jsou nositelé genetické mutace X, opakovaně selhávají při použití PGD. Pravděpodobnost početí zdravého embrya je extrémně nízká. Cílem editace genu X je zabránit vzniku onemocnění, tj. počít a donosit zdravé dítě. Z hlediska lidské důstojnosti lze zásah do genomu považovat za přijatelný. Zásah sleduje výlučně terapeutický cíl, tj. zabránit onemocnění (utrpení) a umožnit zdravý život, neusiluje o vylepšení. Budoucí dítě není prostředkem k dosažení cílů rodičů, ale subjektem (byť budoucím) zájmu ochrany. Zásah neomezuje autonomii budoucího dítěte, naopak ji rozšiřuje. Bez zdravotních omezení lze totiž předpokládat větší životní prostor pro vlastní autonomii. Nedochází k omezení lidské důstojnosti budoucí generace.

Pokud by však v témže scénáři vědecké poznatky naznačovaly, že editovaný gen má souvislost např. s imunitním systémem a zásah do tohoto genu může významně zvýšit riziko ztráty imunity proti některým virovým onemocněním, může již k zásahu do lidské důstojnosti docházet. Zásah sice zůstává motivován ochranou zdraví budoucího dítěte, avšak s nově identifikovaným rizikem potenciální újmy na lidské důstojnosti. Dojde-li totiž k omezení imunity dítěte proti virovým onemocněním,

---

67 HABERMAS, *c. d.*, s. 26.

68 Tamtéž, s. 13.

69 HARRIS, J. *Enhancing Evolution: The Ethical Cases for Making Better People*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2010 [reprint].

dojde k omezení jeho autonomie. Takové dítě např. bude omezeno v možnosti cestování do rizikových oblastí či ve výběru budoucího povolání, např. práce lékaře nebo v sociálních službách může být život ohrožující.

PŘÍKLAD 2:
Pod tlakem společnosti zákonodárce zvažuje prolomení zákazu editace zárodečných buněk s cílem umožnit úpravu vzhledu (např. výšky, barvy očí, svalového tonusu), a tím zvýšit šance na společenský úspěch. Z hlediska důstojnosti v tomto příkladu dochází k objektivizaci budoucích potomků, jejichž genetické charakteristiky jsou konstruovány dle představ rodičů a normy krásy ve společnosti. Zásah může vést i k očekáváním a tlakům ze strany rodičů a společnosti, a tím k omezování autonomie dítěte a jeho potomků.

Příklady ilustrují, že nejen argument bezpečnosti, ale i argument lidské důstojnosti vyžaduje nalezení rovnováhy mezi přínosy a riziky technologie editace zárodečných buněk z pohledu lidské důstojnosti současných a budoucích generací. Jedním z nezanedbatelných rizik je totiž dopad na lidskou důstojnost a práva budoucích jedinců. Příklady zároveň naznačují, že posouzení zásahů do genomu z hlediska lidské důstojnosti nemusí vést nutně k absolutnímu zákazu, ale může vyžadovat diferencovanější přístup. Evropské pojetí lidské důstojnosti jako materiálního limitu přitom není globálně sdílené, a v podmínkách přeshraničních dopadů technologie editace genomu může rigidní aplikace lidské důstojnosti vést k přesunu těchto aktivit mimo evropský prostor. V takovém případě by ochrana lidské důstojnosti zůstala pouze formální.

Zároveň však lze předpokládat, že obsahové limity, které jsou s lidskou důstojností spojovány, zejména zákaz instrumentalizace a ochrana autonomie, nacházejí obdobný výraz i v jiných právních a etických rámcích. Princip předběžné opatrnosti pak může sloužit jako rámec pro jejich strukturování a pro vymezování hranic přijatelnosti zásahů do genomu nejen na celoevropské ale i na mezinárodní úrovni.

3. PRINCIP PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI

Princip předběžné opatrnosti je regulatorní princip, který se uplatňuje v případě vědecké nejistoty o možných závažných škodlivých důsledcích určité činnosti nebo technologie. Účelem principu předběžné opatrnosti je nalézt rovnováhu mezi výhodami a riziky nových technologií jak pro současné, tak pro budoucí generace. Princip má původ v německém právu životního prostředí[70] a v dnešní době je zakotven v řadě

[70] ANDORNO, R. The Precautionary Principle: A New Legal Standard for a Technological Age. *Journal of International Biotechnology Law* [online]. 2004, Vol. 1, No. 1, s. 13 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1515/jibl.2004.1.1.11; GARDINER, S. M. A Core Precautionary Principle. *Journal of Political Philosophy* [online]. 2006, Vol. 14, No. 1, s. 34–35 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1111/j.1467-9760.2006.00237.x.

mezinárodních dokumentů,[71] včetně práva EU.[72] V EU se princip předběžné opatrnosti prosadil i v oblastech mimo ochranu životního prostředí, tam, kde je třeba zajistit ochranu veřejného zdraví (např. bezpečnost potravin).[73]

Princip předběžné opatrnosti poskytuje mechanismus či postup pro rozhodnutí o povolení a regulaci technologie v případě vědecké nejistoty.[74] Výsledkem je přijetí předběžných opatření, která musí být pravidelně přezkoumávána. Jakmile opadne vědecká nejistota, musí být přijata preventivní opatření, která již přesněji reflektují konkrétní rizika. V mezinárodním právu neexistuje ustálená podoba principu předběžné opatrnosti. Pro účely tohoto článku lze však vycházet z unijní podoby, která byla formována Komisí[75] a SDEU. Článek používá unijní podobu principu předběžné opatrnosti k ilustraci možného modelu regulatorního rozhodování v podmínkách vědecké nejistoty. Aplikace unijní podoby principu předběžné opatrnosti na editaci zárodečných buněk není tvrzením o pravomoci EU tuto oblast regulovat. EU v současné době nemá dostatečné pravomoci.

3.1 PODMÍNKY PRO APLIKACI PRINCIPU PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI

Princip předběžné opatrnosti nemá být aplikován pouze z obav z nového, ale na základě vědecky doložených obav a stavu nejistoty.[76] Mezi podmínky aplikovatelnosti principu předběžné opatrnosti podle SDEU patří: identifikace újmy a nejistota ohledně existence nebo rozsahu rizik založená na aktuálních dostupných vědeckých

---

[71] Např. Rámcová úmluva OSN o změně klimatu; Úmluva o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer [Evropská hospodářská komise OSN (UNECE). Helsinky, 17. 3. 1992]; Úmluva o ochraně mořského životního prostředí v severovýchodním Atlantiku (OSPAR Convention) (Ministerská konference o ochraně mořského životního prostředí v severovýchodním Atlantiku. Paříž, 22. 9. 1998); Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti [United Nations. Konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD). Montreal, 29. 1. 2000].

[72] Čl. 191 odst. 2 SFEU zakotvuje princip předběžné opatrnosti pro oblast ochrany životního prostředí. SDEU považuje princip předběžné opatrnosti za *„obecnou zásadu práva Společenství, která vyžaduje, aby příslušné orgány přijaly vhodná opatření k předcházení konkrétním potenciálním rizikům pro veřejné zdraví, bezpečnost a životní prostředí tím, že upřednostní požadavky související s ochranou těchto zájmů nad ekonomickými zájmy"* (viz rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 26. 11. 2002, *Artegodan GmbH a další proti Komisi*, spojené věci T-74/00, T-76/00, T-83/00, T-84/00, T-85/00, T-132/00, T-137/00 a T-141/00, ECLI:EU:T:2002:283, bod 184).

[73] DE SADELEER, N. The Precautionary Principle in EC Health and Environmental Law. *European Law Journal* [online]. 2006, Vol. 12, No. 2, s. 146 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1111/j.1468-0386.2006.00313.x. Příkladem lze poukázat na Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1830/2003 ze dne 22. 9. 2003 o sledovatelnosti a označování geneticky modifikovaných organismů a sledovatelnosti potravin a krmiv vyrobených z geneticky modifikovaných organismů a o změně směrnice 2001/18/ES. Úř. věst. L 268, 18. 10. 2003, s. 24–28.

[74] ANDORNO, *The Precautionary Principle*…; GARDINER, *c. d.*, s. 34.

[75] European Commission. Communication on the Precautionary Principle, COM(2000) 1 final. Brussels, 2. 2. 2000.

[76] Tamtéž, kapitola 6.1; rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 11. 9. 2002, *Pfizer Animal Health proti Radě*, T-13/99, ECLI:EU:T:2002:209, bod 143; rozsudek Soudního dvora ze dne 23. 9. 2003, *Komise proti Dánsku*, C-192/01, ECLI:EU:C:2003:492, bod 49; rozsudek Soudního dvora ze dne 2. 12. 2004, *Komise proti Nizozemsku*, C-41/02, ECLI:EU:C:2004:762, bod 52.

datech.[77] Pro srovnání Etická komise pro vědu a technologii UNESCO mezi podmínky aplikovatelnosti řadí morálně nepřijatelnou újmu, která je vědecky pravděpodobná, ale nejistá.[78] Morálně nepřijatelnou újmou komise rozumí újmu, která ohrožuje lidský život nebo zdraví, je závažná, nevratná, nespravedlivá vůči současným nebo budoucím generacím, nebo je uložena bez ohledu na lidská práva těch, kterých se dotýká.[79]

3.2 APLIKACE PRINCIPU PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI

SDEU definoval několik fází aplikace principu předběžné opatrnosti: a) určení úrovně rizik, která jsou považována za neakceptovatelná, b) provedení vědeckého hodnocení rizik[80] a c) řízení rizik spočívající v určení konkrétního předběžného opatření a míry akceptovaného rizika.[81] Úkolem zákonodárce je určit rozsah předběžných opatření, která budou určovat míru akceptovatelného rizika pro společnost.[82] Předběžná opatření nemusí mít podobu právních opatření, může se jednat o opatření v podobě informování veřejnosti, výzkumných programů, rozhodnutí nepřijímat žádná opatření atp.[83] Předběžným opatřením může být i zákaz aktivity[84] či nulová tolerance,[85] pokud to odůvodňuje újma a vědecká nejistota. Přijatá předběžná opatření a proces jejich přijetí mohou být předmětem soudního přezkumu.[86]

---

77 Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. 5. 1998, *Spojené království Velké Británie a Severního Irska proti Komisi*, C-180/96, ECLI:EU:C:1998:192, bod 99; rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 9. 9. 2011, *Francie proti Komisi*, T-257/07, ECLI:EU:T:2011:444, bod 67; rozsudek Soudního dvora ze dne 23. 9. 2003, *Komise proti Dánsku*, C-192/01, ECLI:EU:C:2003:492, bod 49; rozsudek Soudního dvora ze dne 2. 12. 2004, *Komise proti Nizozemsku*, C-41/02, ECLI:EU:C:2004:762, bod 52; rozsudek Soudního dvora ze dne 10. 4. 2014, *Acino AG v. Evropská komise*, C-269/13 P, ECLI:EU:C:2014:255, bod 58; rozsudek Soudního dvora ze dne 19. 1. 2017, *Queisser Pharma GmbH & Co. KG v. Spolková republika Německo*, C-282/15, ECLI:EU:C:2017:26, bod 56.

78 Commission on the Ethics of Scientific Knowledge and Technology (COMEST). *The Precautionary Principle* [online]. Paris: UNESCO, 2005, s. 13–14 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000139578.

79 Tamtéž, s. 13.

80 Rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 11. 9. 2002, *Pfizer Animal Health proti Radě*, T-13/99, ECLI:EU:T:2002:209, bod 149.

81 Tamtéž, bod 151 a 153.

82 Tamtéž, bod 151 a 153.

83 Communication on the Precautionary Principle, kapitola 5.2.2.

84 Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. 5. 1998, *Spojené království Velké Británie a Severního Irska proti Komisi*, C-180/96, ECLI:EU:C:1998:192, bod 73–78; rozsudek Soudního dvora ze dne 1. 4. 2004, *Bellio F.lli Srl v. Prefetura di Treviso*, C-286/02, ECLI:EU:C:2004:212.

85 Rozsudek Soudního dvora ze dne 6. 6. 1984, *CMC Melkunie BV.*, 97/83, ECLI:EU:C:1984:212, bod 15; rozsudek Soudního dvora ze dne 21. 10. 2002, *Walter Hahn*, C-121/00, ECLI:EU:C:2002:611, bod 31.

86 Communication on the Precautionary Principle, kapitola 6.3; rozsudek Soudního dvora ze dne 22. 12. 2010, *Gowan Comércio Internacional e Serviços proti Ministero della Salute*, C-77/09, ECLI:EU:C:2010:803, bod 76; rozsudek Tribunálu ze dne 17. 5. 2018, *Bayer CropScience v. Komise*, T-429/13, ECLI:EU:T:2018:280, bod 117; rozsudek Soudního dvora ze dne 28. 1. 2010, *Komise proti Francii*, C-333/08, ECLI:EU:C:2010:44, bod 93; rozsudek Soudního dvora ze dne 29. 4. 2010, *Solgar Vitamin's France a další*, C-446/08, ECLI:EU:C:2010:233, bod 76.

4. PRINCIP PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI A EDITACE ZÁRODEČNÝCH BUNĚK

4.1 SPLNĚNÍ PODMÍNEK PRO APLIKACI PRINCIPU PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI NA EDITACI ZÁRODEČNÝCH BUNĚK

Editace zárodečných buněk splňuje podmínky pro aplikaci principu předběžné opatrnosti. Za prvé, existence újmy je z vědeckého hlediska pravděpodobná, avšak její rozsah, závažnost a konkrétní dopady jsou vědecky nejisté. Bezpečnost a efektivita technologie budou muset být vyřešeny před vpuštěním editace zárodečných buněk do klinické praxe. Stejně tak bude muset být vyřešen argument lidské důstojnosti. Za druhé, újma způsobená editací může být závažná. Důsledky nezamýšlených mutací či vedlejší účinky se projeví jako genetická onemocnění, která mohou mít zásadní dopad na schopnost užívat důstojnost, práva a svobody. Za třetí, újma na zdraví způsobená změnou genetických charakteristik je nevratná – neléčitelná. U některých genetických onemocnění neexistuje ani vhodná léčba pro zmírnění symptomů.

Dle podmínek aplikovatelnosti definovaných Etickou komisí pro vědu a technologii UNESCO lze princip předběžné opatrnosti aplikovat i z důvodu splnění podmínky neadekvátní zátěže pro budoucí generace. Tato zátěž spočívá v možném negativním dopadu na život a zdraví, omezení (predeterminování) životní volby určením genetických predispozic a s tím spojeným omezením schopnosti a rozsahu užívání důstojnosti, práv a svobod pro budoucí generace. Naopak, nepovolení editace zárodečných buněk může zatěžovat současné generace trpící zdravotními problémy či v širší perspektivě zdravotní systém jako celek. Zdravotní systém v důsledku léčby editací genomu odstranitelných genetických onemocnění nemůže alokovat své zdroje k léčbě jiných onemocnění, kde editace genomu nebude technologicky proveditelná nebo je neúměrně riziková, což má dopad na zdraví populace.

4.2 APLIKACE PRINCIPU PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI NA EDITACI ZÁRODEČNÝCH BUNĚK

Existence rizik sama o sobě neodůvodňuje zákaz technologie. Powell a Buchanan varují před předpokladem, že záměrná genetická modifikace je nebezpečnější než neúmyslná přírodní genetická modifikace. Oba kritizují argument, že příroda ví, co dělá, a uvádějí, že náhodné genetické změny mohou být škodlivější než cílené změny navržené po pečlivém zvážení jejich účinků.[87] Zákaz editace zárodečných buněk by měl být odůvodněn rozsahem a závažností rizik a přínosů, byť ve světle vědecké nejistoty. Konkrétní kroky, které by měly být zváženy při aplikaci principu předběžné opatrnosti na editaci zárodečných buněk, jsou následující:

---

[87] POWELL, R. – BUCHANAN, A. Breaking Evolution's Chains: The Prospect of Deliberate Genetic Modification in Humans. *Journal of Medicine and Philosophy* [online]. 2011, Vol. 36, No. 1, s. 6–27 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1093/jmp/jhq057.

KROK 1: URČENÍ RIZIKA, KTERÉ JE POVAŽOVÁNO ZA NEAKCEPTOVATELNÉ

Prvním krokem při aplikaci principu předběžné opatrnosti je identifikace a stanovení rizik, která jsou z hlediska společnosti neakceptovatelná. To je úkolem zákonodárce.[88] V případě editace zárodečných buněk se jedná o rizika biologického charakteru, etická a socioekonomická rizika, mezi něž patří i riziko porušení lidské důstojnosti. Určení rizik, která jsou neakceptovatelná, vyžaduje pečlivé zvážení možných dopadů technologie nejen na současné, ale i budoucí generace.

Jako nepřijatelná rizika z hlediska obsahového pojetí lidské důstojnosti lze identifikovat zejména objektivizaci budoucího dítěte (tj. snahu přizpůsobit genetickou výbavu rodičovským očekáváním), omezení autonomie (tj. předurčení životní dráhy a zúžení životních voleb), eugenické praktiky usilující o „vylepšení" na základě kulturních či ideologických představ.

KROK 2: PROVEDENÍ VĚDECKÉHO HODNOCENÍ

Druhým krokem v rámci aplikace principu předběžné opatrnosti je vědecké hodnocení rizik. Cílem vědeckého hodnocení jednotlivých rizik je určení rizika (újmy) a stupně pravděpodobnosti vzniku škodlivé újmy na lidské zdraví.[89] Vědecké hodnocení v případě editace zárodečných buněk musí být úkolem odborníků nejen z řad lékařů a vědců, ale i z řad právníků, etiků, sociologů apod. Ti by měli identifikovat rizika ve vztahu k jednotlivcům (současným generacím) a ve vztahu k budoucím generacím a lidstvu jako celku. Výsledkem tohoto kroku by mělo být vědecké hodnocení, které bude obsahovat identifikaci a popis rizika (vymezení negativních důsledků), charakteristiku rizika (zhodnocení s ohledem na rozsah a vážnost) a míru pravděpodobnosti.[90] Součástí vědeckého hodnocení by však měla být také analýza přínosů a méně rizikových alternativ, jako je například PGD, které umožňuje výběr geneticky zdravého embrya bez zásahu do samotného genomu. Dalšími alternativami mohou být dárcovství gamet či adopce.

KROK 3: PŘIJETÍ PŘEDBĚŽNÝCH OPATŘENÍ

Na základě výsledků kroku 1 a kroku 2 je třeba zvolit konkrétní předběžná opatření. Předběžná opatření musí být schopna eliminovat nepřijatelná a minimalizovat ostatní rizika. Cílem tedy není absolutní eliminace všech rizik. Pokud budou všechna identifikovaná rizika považována za nepřijatelná, může být výsledkem úplný zákaz technologie. Takový zákaz je nyní obsažen v čl. 13 Úmluvy o biomedicíně a v § 30

---

88 Rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 11. 9. 2002, *Pfizer Animal Health proti Radě*, T-13/99, ECLI:EU:T:2002:209, bod 150–151; rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 26. 11. 2002, *Artegodan GmbH a další proti Komisi*, spojené věci T-74/00, T-76/00, T-83/00, T-84/00, T-85/00, T-132/00, T-137/00 a T-141/00, ECLI:EU:T:2002:283, bod 186.

89 Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. 9. 2003, *Komise proti Dánsku*, C-192/01, ECLI:EU:C:2003:492, bod 51; rozsudek Soudního dvora ze dne 8. 7. 2010, *Afton Chemicals*, C-343/09, ECLI:EU:C:2010:419, bod 60; rozsudek Soudního dvora ze dne 22. 12. 2010, *Gowan Comércio Internacional e Serviços proti Ministero della Salute*, C-77/09, ECLI:EU:C:2010:803, bod 75; rozsudek Soudního dvora ze dne 2. 12. 2004, *Komise proti Nizozemsku*, C-41/02, ECLI:EU:C:2004:762, bod 53.

90 Communication on the Precautionary Principle, kapitola 5 a Příloha III.

odst. 1 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách. Mezi příklady dalších možných předběžných opatření patří: omezené povolení editace zárodečných buněk pouze v kontrolovaných laboratorních podmínkách bez implantace embrya do dělohy, povolení editace výlučně pro závažné genetické choroby způsobené konkrétním genem, u kterých neexistuje alternativní léčba, schvalovací procedury, podpora výzkumu alternativních metod apod. Opatření musí být konzistentní s dostupnými alternativními řešeními a přiměřená cílům a hodnotám existující právní úpravy. Součástí těchto opatření by mělo být i vytvoření procesních a institucionálních mechanismů vymahatelnosti. Patřit sem může například systém správního dohledu, registrace výzkumných projektů a klinických studií, pravidla dokumentace a uchovávání dat či oznamovací mechanismy.

KROK 4: PRAVIDELNÁ EVALUACE

Přijatá opatření, jejich dodržování a vymahatelnost a technologický pokrok musí být předmětem pravidelné evaluace. S vývojem vědy bude princip předběžné opatrnosti postupně upozaďován ve prospěch analýzy rizik a přínosů.

4.3 KRITIKA APLIKACE PRINCIPU PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI NA EDITACI ZÁRODEČNÝCH BUNĚK

Kritici tvrdí, že princip předběžné opatrnosti tvoří přílišnou bariéru technologickému pokroku.[91] Požadavky na vědecké prokázání bezpečnosti jsou natolik vysoké, že jsou téměř nesplnitelné, a zatěžují špatnou stranu.[92] Tento argument není přesný, neboť princip předběžné opatrnosti vyžaduje i zohlednění nepřijetí žádného opatření.[93] Je však pravdou, že princip předběžné opatrnosti bývá nesprávně zaměňován s požadavkem na eliminaci všech rizik. Přísný princip předběžné opatrnosti může být důvodem pro přehnanou opatrnost a přehlížení významných přínosů technologie. Příkladem přehlížení přínosů může být přínos v podobě eliminace dědičné choroby, který lze zmiňovat nejen v souvislosti s editací jednotlivce, ale i v souvislosti s dlouhodobým efektem vymizení či snížení výskytu genetické choroby v budoucí populaci. To přitom může vést nejen ke zdravější budoucí generaci, ale i k možnosti alokovat zdroje zdravotního systému na jiné méně závažné zdravotní problémy.

Vyvažování rizik a přínosů naráží na problém neexistence budoucích generací. S ohledem na nejisté právní postavení budoucích generací není zřejmé, jakým způsobem určit míru akceptovatelných rizik a přínosů pro budoucí generace a jak přesně tyto zohledňovat ve vztahu k přínosům a rizikům pro současně žijící jedince. Zároveň

---

[91] MILLER, H. I. – CONKO, G. Precaution Without Principle. *Nature Biotechnology* [online]. 2001, Vol. 19, No. 4, s. 302–303 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1038/86662; STAR, C. *The Precautionary Principle Versus Risk Analysis. Risk Analysis* [online]. 2003, Vol. 23, No. 1, s. 1–3 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1111/1539-6924.00285.

[92] GARDINER, *c. d.*, s. 34–35.

[93] Wingspread Consensus Statement on the Precautionary Principle. Racine, Wisconsin, 15. 1. 1998. In: *Science and Environmental Health Network* [online]. 5. 8. 2013 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://www.sehn.org/sehn/wingspread-conference-on-the-precautionary-principle.

neexistuje žádný subjekt, který by za budoucí generace mluvil a apeloval na zohlednění jejich zájmů. V praxi tak bude jistě docházet k upozaďování zájmů budoucích generací (včetně zachování jejich lidské důstojnosti).

Aplikace principu předběžné opatrnosti vyžaduje zohlednění etických, politických a lidsko-právních aspektů, k čemuž princip předběžné opatrnosti primárně v právu životního prostředí nebyl určen. Hodnocení těchto rizik a jejich akceptovatelnosti naráží na hodnotové nastavení společnosti. Co je v jedné společnosti považováno za akceptovatelné riziko, nemusí být v jiné společnosti akceptovatelné. Kritici často uvádějí, že princip předběžné opatrnosti je subjektivní.[94] Subjektivnost etických, politických a společenských hodnot činí dosažení konsensu na výsledku principu předběžné opatrnosti velmi složité.

S tím souvisí i obecný limit regulace editace genomu, jejíž následky překračují hranice. Absence jednotné regulace a jednotných vymáhacích mechanismů bude oslabovat reálné dopady regulace založené na principu předběžné opatrnosti. V případě, že evropské státy budou zachovávat restriktivní režim, nelze vyloučit přesun výzkumu, klinických studií a aplikace jejich výsledků do států s benevolentnějším přístupem. V takovém případě může evropská regulace vést k paradoxní situaci, kdy ochrana lidské důstojnosti bude normativně zaručena, ale prakticky k zásahům do lidské důstojnosti bude docházet mimo území evropských států, což povede ve svém důsledku k neefektivní ochraně lidské důstojnosti i na území Evropy.

I z tohoto důvodu je třeba princip předběžné opatrnosti chápat nejen jako základ pro regulatorní omezení technologie, ale i jako rámec pro budování mezinárodně koordinované spolupráce a regulace. I přes všechny výše uvedené nedostatky principu předběžné opatrnosti totiž představuje jediný právní nástroj, který je způsobilý pomoci nastavit právní úpravu zohledňující práva a zájmy současných a budoucích generací.

ZÁVĚR

Princip předběžné opatrnosti poskytuje vhodný právní rámec pro regulaci editace zárodečných buněk. V podmínkách vědecké nejistoty, závažnosti a potenciální nevratnosti újmy nabízí princip předběžné opatrnosti, tak, jak je definován SDEU a Komisí, konkrétní postup vedoucí k přijetí předběžných opatření, která zohledňují zájmy současných a budoucích generací. Aplikace principu předběžné opatrnosti v případě editace zárodečných buněk nebude bez kontroverzí a aplikačních problémů, současné právo však nezná srovnatelný právní nástroj. Princip předběžné opatrnosti umožňuje systematicky vyvažovat přínosy a rizika technologie a současně udržet lidskou důstojnost jako materiální limit a hodnoticí kritérium legitimity zásahů.

Pro vymezení testu nepřijatelnosti z hlediska lidské důstojnosti v kroku 1 je proto klíčové obsahové vymezení lidské důstojnosti jakožto zákazu instrumentalizace a zajištění autonomie. Lidská důstojnost chrání nejen jednotlivce, kterým poskytuje nárok na určité zacházení, ale pod vlivem technologického pokroku se prosazuje i její kolektivní

[94] KOPLIN – GYNGELL – SAVULESCU, *c. d.*, s. 55.

stránka směřující na ochranu statusu lidského druhu. Lidská důstojnost tak funguje jako zdroj odpovědnosti vůči společnosti, lidstvu a budoucím generacím. Lidská důstojnost zajišťuje všem členům lidského druhu (i budoucím) nárok na určité zacházení odpovídající rovné hodnotě všech. Jednání současných generací nesmí umenšovat důstojnost a práva budoucích generací. Obecně za nepřijatelné zásahy do genomu lze z hlediska obsahového pojetí lidské důstojnosti považovat jednání směřující k objektivizaci (instrumentalizaci), narušení rovné hodnoty (eugenické praktiky) nebo k narušení autonomie. Typickým příkladem nepřijatelných změn budou změny genomu bez zdravotní indikace s cílem konstruovat podobu budoucího dítěte nebo změny genomu s riziky vedoucími k omezení autonomie. Současně však nelze přehlédnout, že efektivní ochrana hodnot, které lidská důstojnost sleduje, musí reflektovat i globální kontext obdobných etických a právních konceptů s cílem zajistit praktickou a efektivní regulaci. Teprve pak lze na základě testu nepřijatelnosti v rámci kroku 2 provést vědecké hodnocení rizik a na tomto základě přijmout v rámci kroku 3 předběžná opatření. Lze předpokládat, že s postupujícím technologickým pokrokem budou předběžná opatření nahrazována těmi preventivními.

Princip předběžné opatrnosti je proto třeba chápat nejen jako nástroj evropské regulace, ale i jako rámec umožňující strukturovat mezinárodní diskusi a hledat sdílené limity, a tím přispívat k formování společného přístupu k regulaci, dohledu a evaluaci dopadů editace genomu.

JUDr. Barbora Havlíková, Ph.D., LL.M.
Právnická fakulta Univerzity Karlovy
havlikova@prf.cuni.cz